

tustieteilijä Suortti ja jopa venäjän kielen ja kirjallisuuden tuntija. Vastaavasti aate- ja oppihistorioitsijat ovat olleet vastaväittäjiä muilla aloilla.

Eri alojen edustajien yhteistyö on aate- ja oppihistorian kysymyksissä ollut Suomessa selvästi mutkattomampaa kuin muissa pohjoismaissa, vaikka profiilissamme on sekä kohottamisen että hiomisen varaa.

Kun väitöskirjat ovat luettelosta ilmenevällä tavalla ilmestyneet lukuisissa koti- ja ulkomaisissa sarjoissa, ei ole yllättävää, että maamme historiallisten aikakauskirjojen bibliografioiden laatijat tai kirjanarvostelijat eivät ole tulleet kiinnittäneeksi moniinkaan huomiota.

PS. Kirjoitin edellä olevan kaksi vuotta sitten. Ehkä voi lisätä, että sittemmin innostuin väittelemään myös itse teoksellani Feuer am Pol. Zum Aufbau der Vernunft im europäischen Norden (Frankfurt am Main 1996). Seuraavaksi väittelee Pekka Isaksson aiheenaan saamelaisiin kohdistunut rotututkimus.

TAPIO BERGHOLM

Kankea ja muodollinen

Dosentti Tapio Bergholm selostaa 19. historianmaailmankongressia, joka pidettiin Oslolla 6.–13. elokuuta 2000

■ Historiatieteiden maailman kongressi Oslolla korosti, kuinka vanhat rakenteet tuottavat pitkäpiimäistä jähmeyttä. On jo aika muuttaa kansainvälisen yhteistyön toimintatapoja, jotta tieteellinen dynaamisuus olisi tapahtuman keskeinen tunnuspiirre. Toisaalta kömpelöissä kulisseyssakin on mielenkiintoista kuhinaa. Persoonalliset paperit, uudet ja vanhat kansainväliset kontaktit, laadukas kirjanäyttely sekä kotimaisten tutkijoiden tapaamiset tekivät Oslosta matkan ja vaivan arvoisen.

Kongressin virallinen hierarkia oli selvä. Merkittävimmät esiintyjät on sijoitettu avajaisiin ja päättäjäisiin. Oslolla historiatieteiden kansainvälisen komitean puheenjohtaja *Ivan T. Berend* oli asemansa perusteella sijoittunut avajaisien paneelin puheenjohtajaksi ja päätöstilaisuuden tähtiesiintyjä oli *Eric Hobsbawm*. Norjalainen lehdistö oli kiinnostunut kansainvälisistä tutkijoista eniten juuri Hobsbawmin näkemyksistä ja persoonasta.

Arvojärjestyksessä seuraavina tulevat pääteemat (major themes), erikoisteemat (special themes) ja pyöreän pöydän keskustelut (round tables). Pääteemoina olivat näkökulmia globaaliin historiaan (Perspectives on Global History: Concepts and Methodology), vuosituhannen vaihtuminen, aika ja historia (Millennium, Time and History) sekä historian käyttö ja väärinkäyttö sekä historioitsijan vastuu (The Uses and Abuses of History and Responsibility of Historian, Past and Present).

Suomalaisten panos

Suomalaiset esiintyjät eivät olleet päässeet mukaan pääteemojen istuntoihin, mutta eri-

koisteemoissa ja pyöreän pöydän keskusteluissa suomalaiset olivat esillä. *Hannes Saarinen* oli vetäjänä (organiser), *Marjatta Hietala* ja *Max Engman* toimivat kommentaattoreina (discussant), *Antti Laine* esitti paperin *Between East and West: Karelia in a Regional Historical Perspective* ja *Matti Klinge* piti esitelmän *Reflections on the Geostrategic Situation of the Gulf of Finland in History*.

Kansainväliset historiatieteelliset organisaatiot olivat järjestäneet omia parin päivän tilaisuuksiaan Oslon kongressin suojissa. Oslon kongressin perusteella voi päätellä, että suomalainen tutkimus on selvästi keskittynyt tietyille aloille, joissa osallistuminen kansainväliseen keskusteluun on jo vakiintunutta. Kansainvälisten suhteiden historian komission istunnossa kokeneet *Olavi K. Fält*, *Kalervo Hovi* ja *Jukka Nevakivi* esittivät tutkimustuloksiaan. Toisen tutkimusklusterin muodostivat merihistorian tutkijat *Merja-Liisa Hinkkanen*, *Yrjö Kaukiainen*, *Sari Mäenpää* ja *Tapio Bergholm*. Mukana omilla erikoisaloillaan olivat *Kimmo Katajala* pohjoismaiden historiassa, *Laura Kolbe* yliopistohistoriassa, *Pia Letto-Vanamo* oikeushistoriassa, *Betrice Moring* väestöhistoriassa ja *Ann-Catrin Östman* naishistoriassa.

Suomalaisten panos oli kaikilla kongressin osa-alueilla selvästi niukempaa kuin norjalaisten ja ruotsalaisten, mutta panoksemme oli suurin piirtein samanlainen kuin tanskalaisten ja irlantilaisten. Ruotsin ja Norjan yliopistot ovat systemaattisesti panostaneet kansainväliseen tieteelliseen yhteistyöhön, esiintymiseen ja julkaisemiseen. Se näkyi jo Montrealissa vuonna 1995, mutta varsinkin Oslolla joutui väistelemään ruotsalaisia tohtoriopiskelijalaumoja.

Suomen yliopistojen varojen niukkuus ja Akatemian rahojen kohdentaminen ovat johtaneet siihen, että suomalaisten osallistuminen ei ole kovin runsasta. Virassa olevat professorit, omin varoin matkustavat dosentit ja eräät muut muodostivat suomalaisen delegaation. Paikalla oli vain muutama suomalainen doktorandi, joista yksi oli itse asiassa saapunut Liverpoolin yliopistosta. On turha hämmästellä ruotsalaisten ja

norjalaisten tutkijoiden runsaita julkaisuja, jos olematon taloudellinen panostus jättää Suomen historiatieteen tulevaisuuden lupaukset kotipankoille manaamaan kansainvälisen tieteellisen yhteisön epäoikeudenmukaisuutta.

Muoto ja kieli

Kansainvälinen kongressin hahmottaminen on hankalaa, koska useat tahot organisoivat tapahtumia ja tapaamisia. Olennainen ongelma oli, että kongressin tavoitteet ja työskentelytavat oli ymmärretty hyvin eri tavoin. Oliko tavoitteena tieteellinen keskustelu vai jonkun maan pitkään mukana olleen kunnianvanhuksen palkintomatka, jäi eräissä pääteemojenkin istunnoissa epäselväksi. Istuntojen vetäjät saattoivat esittää hyvin yksityiskohtaisesti tulevat paperit, jolloin papereiden laatijoille jäi vähemmän aikaa ja yleisö sai kuulla keskeiset kohdat vähintään kahteen kertaan.

Eräät alustajat kokivat edustavansa omaa kansaansa tai valtiotansa, joten kansallismieliseltä propagandalta ei voinut tieteellisessä kongressissakaan välttyä. Useat istunnot oli pakattu täyteen esiintyjä, joista pääosa ei suostunut noudattamaan annettua aika-aulua. Näin keskustelu tai kriittiset kommentit jäivät vaille tilaa. Saman istunnon esiintyjien argumentaatio oli niin erilaista, että paperit eivät täydentäneet toisiaan vaan menivät kirkkaasti ohi toisistaan. Kongressin toinen virallinen kieli, ranska lisäsi ohi puhumista, kun vähemmistö sekä alustajista että yleisöstä ymmärsi tuota sivistyskieltä. Varsinkin pienen maan edustajien kannalta olisi toivottavaa, että jatkossa ns. kongressienglanti hyväksyttäisiin myös historiatieteiden lingua francaksi.

Kongressin järjestelyjen hierarkkisuus ja jäykkyys näkyivät esiintyjien ikä- ja sukupuolijakaumassa. Vanhat ukot hallitsivat virallisesti merkittävimmiksi arvioituja teemoja. Osa papoista oli vieläkin dynaamisia ja demokraattiseen keskusteluun valmiita, mutta eivät kaikki. Eräs kongressin pohjanoteerauksista koettiin *Modes of Communication from Antiquity to the present* teeman istunnossa, kun istunnon vetäjä kylmän kohteliaasti vastasi papereiden esittäjien

puolesta yleisön kysymyksiin. Lievän käsiryksyn jälkeen onnistuivat paperien esittäjät riistämään mikrofonin tuolta kokoneelta mieshenkilöltä ja saivat lopulta vastata omasta puolestaan.

Suomalaisetkin osanottajat olivat moni-ilmeisesti liikkeellä. Osa oli esittelemässä omaa oppineisuuttaan, toiset kertoivat aiemmista julkaisuistaan, joku piti yleisluontoisen katsauksen, toiset kuvailivat tulevia tai meneillään olevia tutkimushankkeita ja eräät testasivat tulevan kansainvälisen artikkelin käsikirjoitusta alan asiantuntijoiden yhteisössä. On selvää, että tutkimusprosessin eri vaiheissa monenlaiset kontaktit kansainväliseen tiedeyhteisöön ovat tarpeen. Silti suurempi päättäväisyys viedä suomalainen historiantutkimus lähemmäs kansainvälisen tutkimuksen keskikenttää olisi toivottavaa. Vähä resursseja ei kannattaisi käyttää tieteelliseen turismiin.

Uutta voimaa

Historiantutkimus on yhteistoimintaa ja yhteiseen keskusteluun osallistumista. Pienellä kielialueella oman erikoisalan asiantuntijoita ei ole kovin runsaasti. Kansainvälinen kongressi on tämän vuoksi oivallinen tilaisuus saada virikkeitä, luoda keskusteluyhteyksiä ja ideoida tulevaa yhteistyötä. Kohtaamiset opastetuilla turistikerroksilla, kongressin ajaksi Blindernin kampusalueelle pystytyssä olutteltassa, ruokailujen yhteydessä tai kirjamarkkinoilla luovat pohjaa luottamukselliselle tietojen ja mielipiteiden vaihdolle. Virallisten istuntojen ja teemojen jälkeen aurinkoisella kampuksella käydyt kriittiset keskustelut olivat usein dynaamisin osa kongressia. Kansainväliseen keskusteluun pääsee mukaan vain osallistumalla siihen julkaisuilla, kongressipapereilla ja kommentoimalla muita.

Oslo kongressi tarjosi tyhjien tynnyreiden kuminan lisäksi parhaimmillaan kiehtovia uusia avauksia, tiukkaa metodologista pohdintaa ja uutta tietoa. Esimerkiksi tanskalaisen *T. Bekker-Nielsenin* arvio roomalaisten kyvystä teitä rakennettaessa minimoida reitin korkeuserot, joka taito hänen mukaansa katosi keskiajalla, oli kiehtova. Petroskoilaisen *Elena Dubrovskayan* esittelemä (poster) mentaalihistoriallinen tutkimushanke venäläisistä varuskunnista Suomessa ensimmäisen maailmansodan aikana tulee todennäköisesti tarjoamaan Suomen kansalaissotaan aivan tuoreen näkökulman. *Ida Blomin* yllättäminen juhla kirjalla ja *Pirjo Markkolan* toimittaman *Gender and Vocation* kirjan julkistaminen toivat naistutkimuksen esiin.

Parasta oli tietysti omaan esitystapaan, tekstiin ja argumentaatioon esitetyt kommentit. Ne pitivät mielen virkeänä. Kova kollegiaalinen kritiikki auttaa muokkaamaan alustavista versioista olennaisesti parempaa tekstiä. Ajoittain keskustelu Oslonsa lähestyi Habermasin ideaalia herruudettomasta argumentaatiosta. Jopa kansainvälisen komission uusi puheenjohtaja *Jürgen Kocka* sai osakseen terävää kritiikkiä. Pyöreän pöydän keskustelu vertailevan historiantutkimuksen metodeista ja malleista oli täyttävä asiaa. Japanilaisen *Yosiki Morimoton* ranskaakin alkoi ajoittain ymmärtämään, kun hänen näkökulmansa täydensivät kiehtovasti *Peter Baldwinin*, *Donald Kellyn* ja *Jo Tollebeekin* esityksiä.

Kongressi oli pääosin kuin tuulahdus kylmän sodan aikaisen kansainvälisen kanssakäymisen protokollan jäykistämiltä ajoilta. Eräät istunnot olivat masentavan mielenkiinnottomia. Mutta kankean ja muodollisen kongressin puitteissa oli tilaa myös kiehtoville esiintyjille ja aiheille.